

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет

Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання
(повна назва інституту/факультету)

Кафедра економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування
(повна назва кафедри)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Олександра КАРІНЦЕВА
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

02. грудня 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр
(бакалавр / магістр)

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
(код та назва)
освітньо-професійної програми «Підприємництво, торгівля та логістика»
(освітньо-професійної / освітньо-наукової) (назва програми)

На тему: Вдосконалення механізмів підвищення конкурентоспроможності підприємства на аграрному ринку

Здобувача(ки) групи ПТЛ.мдн-21к Гуц Ігор Сергійович
(шифр групи) (прізвище, ім'я по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

Ігор ГУЦ
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник професор, д.е.н., професор Леонід МЕЛЬНИК
(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-
адміністрування

_____ Олександра КАРІНЦЕВА

« 02 » грудня 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
до кваліфікаційної роботи**

для здобуття освітнього ступеня «магістр»

Студента(ки) групи ПТЛ.мдн-21к, 2 курсу ЦЗДВН
(найменування інституту)

Спеціальність: 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Освітня програма: 8.076.00.12 «Підприємництво, торгівля та логістика»

Гуц Ігор Сергійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема кваліфікаційної роботи: Вдосконалення механізмів підвищення конкурентоспроможності підприємства на аграрному ринку

Затверджена наказом по СумДУ № 1423-VI від «07» 12. 2023 р.

Термін подання здобувачем вищої освіти завершеної кваліфікаційної роботи: до «02» 12. 2023 р.

Вихідні дані до роботи: класичні положення ринкової економічної теорії, наукові публікації, статистична звітність господарства, нормативно-правові акти.

Зміст основної частини кваліфікаційної роботи (перелік питань, що підлягають розробленню): 1. Теоретично-методичні аспекти економічного

забезпечення конкурентоспроможності підприємства. 2. Сучасний стан та оцінка конкурентоспроможності аграрного підприємства. 3. Розробка заходів підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства

Перелік ілюстрацій (мають бути представлені під час захисту):

1. Динаміка складу і структури продукції підприємства
2. Динаміка забезпеченості та використання основних фондів підприємства
3. Динаміка складу і структура обігових коштів підприємства
4. Показники ефективності використання обігових коштів підприємства
5. Динаміка середньорічної чисельності працівників і ефективність використання робочої сили підприємства
6. Групування витрат, які формують собівартість підприємства за елементами
7. Рівень рентабельності підприємства
8. Динаміку фінансових результатів діяльності підприємства

Дата видачі завдання: «25.» 09. 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи: д.е.н. Леонід МЕЛЬНИК
(вч. звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Завдання прийняв(ла) до виконання: «25.» 09. 2023 р.

підпис студента(ки)

Примітки:

1. Це завдання є складовою кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня та розміщується після її титульного аркушу.
2. Після складання завдання, студент має ознайомитися із:
 - календарним графіком підготовки кваліфікаційної роботи із зазначеними строками виконання окремих етапів;
 - порядком перевірки кваліфікаційної роботи на наявність ознак академічного плагіату;
 - критеріями оцінювання та вимогами до кваліфікаційної роботи.

Анотація

Кваліфікаційна робота магістра на тему «Вдосконалення механізмів підвищення конкурентоспроможності підприємства на аграрному ринку» виконана на 47 сторінках, має 11 таблиць, 3 формули, 39 використаних джерел літератури.

Тема кваліфікаційної роботи є досить актуальною.

Мета кваліфікаційної роботи - обґрунтування та розробка теоретичних, методичних положень, а також практичних рекомендацій по підвищенню конкурентоспроможності аграрного підприємства.

Об'єкт дослідження кваліфікаційної роботи - показники діяльності ТОВ «АЙРОН АГРО».

Предмет дослідження кваліфікаційної роботи - сукупність теоретично-методичних аспектів та практичних розробок економічних заходів підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Методи дослідження. Для написання роботи користувалися наступними методами дослідження: абстрактно-логічний; статистико-економічний; стратегічного аналізу; економіко-математичного-моделювання.

У першому розділі кваліфікаційної роботи «Теоретично-методичні аспекти економічного забезпечення конкурентоспроможності підприємства» розглянули питання сутності і значення конкуренції та конкурентоспроможності в системі ринкової економіки та методи оцінки конкурентоспроможності підприємства.

У другому розділі «Сучасний стан та оцінка конкурентоспроможності аграрного підприємства» дослідили підприємницьку діяльність підприємства та провели аналіз ресурсного потенціалу підприємства також дали оцінку рівня ефективності його діяльності.

У третьому розділі «Розробка заходів підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства» виконали аналіз

собівартості виробництва підприємства та аналіз формування стратегії як напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: ефективність, виробництво, потенціал, підприємництво, прибуток, продукція, ресурси, стратегія, собівартість.

Зміст

Анотація.....	4
Вступ.....	7
РОЗДІЛ 1. Теоретично-методичні аспекти економічного забезпечення конкурентоспроможності підприємства.....	9
1.1. Сутність і значення конкуренції та конкурентоспроможності в системі ринкової економіки.....	9
1.2. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства.....	13
РОЗДІЛ 2. Сучасний стан та оцінка конкурентоспроможності аграрного підприємства.....	19
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	19
2.2. Аналіз ресурсного потенціалу підприємства та оцінка рівня його ефективності	23
РОЗДІЛ 3. Розробка заходів підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства.....	33
3.1. Аналіз собівартості виробництва підприємства	33
3.2. Аналіз формування стратегії як напрям підвищення конкурентоспроможності підприємства.....	38
Висновки.....	46
Список використаних джерел.....	48

Вступ

Підприємництво є самостійною, ініціативною та систематичною господарською діяльністю, яка виконується суб'єктом господарювання з метою отримання прибутку та досягнення економічного і соціального результату [25].

Підприємництво – це категорія бізнесу.

Організація підприємницької діяльності є великим ризиком для суб'єкта господарювання. Також, це змагання за досягнення найкращого результату, економічна боротьба між підприємствами за більш вигідні умови виробництва і збуту товару [30].

Суперництво між підприємцями щодо задоволення власного інтересу є економічною конкуренцією.

Основою конкурентоспроможності підприємства є його конкурентні переваги.

Досліджувана нами тема є досить актуальною. Актуальність теми полягає в можливість покращення економічних результатів господарської діяльності підприємства та підвищити рівень його конкурентоспроможності на аграрному ринку.

Об'єктом дослідження є процеси розробки економічних заходів підвищення конкурентоспроможності підприємства ТОВ «АЙРОН АГРО».

Предметом дослідження є сукупність теоретично-методичних аспектів та практичних розробок економічних заходів підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Практичне значення роботи полягає наданні практичних рекомендацій щодо оптимізації діяльності і розвитку підприємництва в сучасних ринкових умовах.

Метою роботи є обґрунтування та розробка теоретичних, методичних положень, а також практичних рекомендацій по підвищенню конкурентоспроможності аграрного підприємства.

Для досягнення поставленої мети є наступні завдання:

- розглянути теоретично-методологічні аспекти конкурентоспроможності аграрного підприємства;
- провести аналіз стану конкурентоспроможності аграрного підприємства;
- розробити заходи по підвищенню конкурентоспроможності.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є класичні положення ринкової економічної теорії, наукові публікації, статистична звітність господарства, нормативно-правові акти.

Методи дослідження. Для написання роботи користувалися наступними методами дослідження: абстрактно-логічний; статистико-економічний; стратегічного аналізу; економіко-математичного-моделювання.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. Теоретично-методичні аспекти економічного забезпечення конкурентоспроможності підприємства

1.1. Сутність і значення конкуренції та конкурентоспроможності в системі ринкової економіки

В ринкових умовах висока конкурентоздатність суб'єктів господарювання – це запорука одержання стабільно-високого доходу.

Висока конкурентоспроможність є основною умовою розвитку та життєдіяльності підприємства [3].

Вирішення проблем управління конкурентоспроможністю підприємства є нагальною для підприємців, бо сьогодні, світова криза загострила важку ситуацію у конкурентній боротьбі фірм [36].

Конкурентоспроможність підприємства – це один із важливих аспектів ринкового середовища. Конкурентоспроможність характеризує можливості підприємства для адаптації до умов ринку. Теперішній конкурентний ринок, показує як стрімко зростають вимоги споживача, а це є свідченням про посилення конкурентної боротьби, зміцнення позицій конкурентів та скорочення строків запровадження інноваційних технологій.

Конкуренція вимагає від суб'єктів ринку постійно тримати під контролем дії конкурентів, приймати рішення, які повинні будуть долати негативні наслідки конкурентного тиску і допомагати стабільному розвитку даного суб'єкта в умовах конкуренції [6, 17].

Враховуючи вступ України у СОТ, поширення глобалізаційних процесів, розвиток конкуренції у аграрному секторі економіки, стан аграрних підприємств, постає питання підвищення їх конкурентоздатності.

В Україні конкуренція регулюється Законами України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про природні

монополії», «Про захист економічної конкуренції». Контроль за їхнім виконанням і дотриманням виконує антимонопольний комітет України [1, 2].

Вагомий внесок у розвиток теорії конкурентоздатності підприємства зробили наступні науковці М. Потер, Дж. Робінсон, Ф. Хайєк, А. Курно, Е. Чемберлін, Й. Шумпетер та інші, їх наукові роботи присвячені дослідженню конкуренції, джерел конкурентних переваг фірми і розробкам методів їхнього утримання.

Конкурентоспроможність у аграрній галузі розглянуто в наукових працях вітчизняних економістів Андрійчука В., Гайдуцького П., Євчука Л., Доманчука Д, Кваші С., Шияна В., Тарнавської Н. та інших. Та, все ж, теоретичні аспекти конкурентоспроможності аграрних підприємства є недостатньо дослідженими.

Процес зародження і розвитку конкуренції між вітчизняними аграрними підприємствами на ринку має деякі особливості. До цих особливостей відносяться:

- умови становлення незалежності України, реформування аграрного сектору економіки, створення правової бази, запровадження нових земельних відносин;
- велика кількість сільськогосподарських підприємств;
- відсутність сформованої ринкової інфраструктури;
- проведення реструктуризації не ефективних сільськогосподарських підприємств, створення нових учасників ринкового типу;
- вагоме субсидування сільськогосподарського сектору;
- необхідність і залежність від постійного державного регулювання аграрних відносин;
- погіршення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Отже, конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства визначають – продуктивністю наявних ресурсів, рівнем витрат і цін, чинниками економічного середовища, можливістю участі в світовому і вітчизняному

ринках, ефективністю людських ресурсів, науково-технологічним потенціалом [22].

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства визначають як його здатність розвивати і підтримувати ринкову частку на національному і міжнародному ринках.

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства - це величина кількісно вимірювальна. Вона є відносним показником, який показує можливості підприємства протистояти конкурентному тиску на ринку в певний період часу.

Конкурентоспроможним є те підприємство, яке здатне пристосуватися до умов господарювання, що постійно змінюються, максимально задовольнити потреби споживача, ефективно діяти в умовах ринкової економіки і виробляти конкурентоспроможну продукцію. Таке підприємство може вести успішну конкурентну боротьбу, забезпечувати високу ефективність виробництва і високу вигідність збуту своєї продукції [35].

Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств залежить від конкурентоспроможності аграрної продукції, яка проявляється через якість, ціну і попит.

Сільськогосподарське підприємство буде конкурентоздатним, при умові, що воно може ліпше адаптуватися до мінливих умов господарювання, ефективно проводити свою діяльність в умовах невизначеності та певного ризику, раціонально використовувати природні ресурси і виробляти якісну сільськогосподарську продукцію.

Для підвищення конкурентоспроможності підприємства, важливе значення має виявлення, обґрунтування та класифікація резервів та факторів, які обумовлюють її рівень.

За ступенем залежності від підприємства, всі фактори поділяють на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів відносять:

- умови інвестування в галузі, регіоні, країні;
- тенденції технічного розвитку;

- рівень конкуренції;
- ресурсозабезпеченість.

До внутрішніх факторів відносять:

- запровадження у виробництво новітньої техніки, прогресивних технологій;
- запровадження дієвих економічних стимулів;
- підвищення кваліфікаційного рівня працівників;
- формування системи конкурентних відносин в діяльності персоналу.

Підвищення конкурентоспроможності підприємства є послідовним та довгостроковим процесом пошуку та реалізації управлінських рішень [33].

Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства, наступні, це:

- виведення на ринок нового виду продукції;
- зниження ціни на продукцію чи послугу;
- широке використання рекламних заходів;
- реалізація товару через більшу кількість торгівельних представників.

Найефективніший фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства є впровадження інновацій.

Забезпечення рівня високої конкурентоздатності вимагає від підприємства, наступне, всі ресурси, що використовує підприємство повинні бути більш продуктивнішими, що принесе вищий дохід. Що дозволить підприємству зайняти стабільне місце на ринку товарів та послуг і забезпечить постійний попит споживача на дану продукцію.

Критерій конкурентоспроможності визначається стабільністю позицій підприємства та високим рівнем об'ємів продажу його продукції на ринку. Для досягнення цього підприємству потрібно змінити пріоритети. По-перше, конкурентоспроможність підприємства, по-друге, конкурентоспроможність персоналу, по-третє, конкурентоспроможність продукції [38].

Для того щоб підприємство досягло високого рівня конкурентоспроможності треба уважно відбирати показники, що

характеризують і дають змогу оцінювати конкурентоспроможність того чи іншого об'єкту.

Виконуючи господарську діяльність суб'єкти господарювання хочуть одного – забезпечення для себе найвигідніших умов виробництва і продажу товарів на ринку, використовуючи позитивні риси конкуренції та монополізму.

Для забезпечення збалансованого функціонування економічної конкуренції запроваджена система заходів, яку проводить держава.

1.2. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства

Конкурентоспроможність підприємства - комплексна та порівняльна характеристика, що показує ступінь переваг над підприємствами-конкурентами по сукупності оціночних показників діяльності на певному ринку та за певний період часу [5].

Шляхом порівняння конкурентних позицій кількох підприємств на певному ринку можна оцінювати конкурентоспроможність.

Тоді, обов'язковою вимогою є порівнянність оціночних параметрів, таких як:

- технології підприємства;
- потенційні можливості устаткування, обладнання;
- рівень системи управління підприємства;
- рівень персоналу підприємства;
- рівень інновацій підприємства;
- стан комунікацій підприємства;
- рівень маркетингової політики підприємства;
- рівень експортно-імпортних можливостей і інших параметрів підприємства.

Основний фактор, що впливає на конкурентоспроможність підприємства – це конкурентоспроможність продукції.

Швидка адаптація підприємства до змін зовнішнього середовища забезпечується цілим комплексом технічних, технологічних, інтелектуальних, організаційних, економічних характеристик.

Поміж показниками конкурентоспроможності підприємства та конкурентоспроможності продукції існує взаємозалежність та взаємозв'язок.

Конкурентоспроможність підприємства визначає конкурентостійкість підприємства.

Конкурентостійкість підприємства – це стабільність становища підприємства на ринку у часі одного виробника щодо іншого [11, 10].

Підприємству, перш ніж приступити до розробки конкурентних стратегій, потрібно, вивчити конкурентне середовище підприємства. Вже після оцінювання конкурентного середовища, переходять до діагностики конкурентоздатності підприємства. Та все це можна зробити лише провівши попередню оцінку конкурентоспроможності продукції підприємства. Конкурентоспроможність продукції підприємства є його успіхом на економічному ринку. Проблема конкурентоспроможності продукції вирішується протягом усього її життєвого циклу.

Основні складові конкурентоспроможності товару його властивості – це те, що приваблює споживача:

- якість товару;
- технічний рівень;
- дизайн, тара та інше;
- ціна продукції, витрати споживача на її експлуатацію;
- стан ринку;
- відмінність товару за властивостями від аналогічного, який виробляє конкурент;
- час та місце продажу.

Переваги на ринку, які забезпечуються привабливими для споживача властивостями, низькою ціною і експлуатаційними витратами, оптимальним

поєднанням параметрів ціна-якість, відповідністю умов певного ринку, часу продажу та перевагам споживача є конкурентоспроможністю продукції [15].

Конкурентоспроможність продукції оцінюють кількісно.

Конкурентоспроможність продукції розраховується за формулою:

$$K_p = Y / C, \quad (1.1.)$$

Де, Y –якість продукції;

C – ціна продукції.

Конкурентоспроможність продукції прямо пропорційна якості і обернено пропорційна ціні та має залежність від кон'юктури ринку.

Кількісні показники конкурентоспроможність продукції визначаються наступні параметри.

Технічні параметри, що мають наступні показники: призначення товару; надійність товару; довговічність товару; естетичні характеристики товару; ергономічні характеристики товару.

Економічні параметри – ціна споживання (Цсп), що включає витрати споживача на купівлю товару та його використання. Ціна споживання має наступні економічні показники:

- ціна придбання – Ц1;
- витрати на транспортування – Ц2;
- витрати на монтаж і наладку – Ц3;
- витрати на експлуатацію – Ц4;
- витрати на ремонт – Ц5;
- витрати на технічне обслуговування – Ц6;
- витрати на навчання персоналу – Ц7;
- податки – Ц8;
- страхові витрати – Ц9;
- інше.

Ціна споживання розраховується за формулою:

$$C_{sp} = C_1 + C_2 + C_3 + C_4 + C_5 + C_6 + C_7 + C_8 + C_9 + C_p, \quad (1.2.)$$

Ціна споживання $C_{сп}$ більше C_1 ціни придбання. То, чим є нижчою ціна споживання, тим буде вищою конкурентоспроможність продукції Кп.

Нормативні параметри є діючими на певному ринку: технічні умови; норми; стандарти.

Самі, нормативні параметри мають лиш два значення – це «0» - при умові, якщо товар не відповідає нормативним параметрам, які запроваджені на певному ринку чи в даній країні та «1» - за умови, якщо товар відповідає нормативним параметрам.

Для об'єктивної оцінки конкурентоспроможності продукції важливо щоб виробником були використані ті ж параметри, які використовує споживач.

Для розрахунку кількісних показників конкурентоспроможності продукції, спочатку треба відібрати зразок товару та вже із ним порівнювати параметри нашого товару. Зразок товару вибирають враховуючи наступне – це, щоб товари були з 1 фази життєвого циклу, одного й того ж класу, орієнтовані на однакову групу споживачів та даний зразок товару повинен бути найбільше представленим на ринку [18].

Шляхом порівняння техніко-економічних параметрів виробу із відповідними параметрами товару-зразку, так визначають конкурентоспроможність продукції. Та, визначають такі кількісні показники конкурентоспроможності продукції – одиничні, групові, інтегральні.

Розраховуються відношенням значення технічного або економічного параметру виробу підприємства до значення аналогічного параметру товару-зразка та характеризують рівень конкурентоспроможності по одному із параметрів є одиничними кількісними показниками.

Характеризують рівень конкурентоспроможності за однією групою показників (економічні, технічні, нормативні) та об'єднують одиничні показники є груповими кількісними показниками.

K_i – інтегральний показник конкурентоспроможності продукції. K_i показує числову характеристику конкурентоспроможності товару та для

розрахунку має наступну основу – це технічні групові показники (ГПт), нормативні групові показники (Гпн) та економічні групові показники (Цсп).

Інтегральний показник конкурентоспроможності продукції визначається за наступною формулою:

$$K_i = ГПн * (ГПт / Цсп), \quad (1.3.)$$

При умові, коли K_i – інтегральний показник конкурентоспроможності продукції більше від одиниці – за конкурентоспроможністю товар перевершує зразок. Коли K_i – інтегральний показник конкурентоспроможності продукції менше від одиниці – за конкурентоспроможністю товар поступається зразку. При, K_i – інтегральний показник конкурентоспроможності продукції є рівним одиниці – за конкурентоспроможністю товар та зразок знаходяться на одному рівні.

Експерти проводять аналіз конкурентоспроможності продукції, при цьому використовують експертні оцінки.

Конкурентоспроможність підприємства спирається на конкретні переваги підприємства, вона визначає спроможність підприємства витримувати конкуренцію на ринку та показує позицію певного підприємства відносно його основного конкурента [19].

Оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства має наступні базові принципи - комплектність, системність, безперервність, об'єктивність, оптимальність та динамічність.

Конкурентоспроможність підприємства розраховується за показниками, що характеризують: конкурентоспроможність продукції підприємства, фінансовий стан підприємства; ефективність просування товарів і їхнього збуту; ефективність виробництва товарів; імідж підприємства.

Від методу проведення оцінки конкурентоспроможності підприємства залежить набір показників.

Сьогодні, при оцінюванні конкурентоспроможності підприємства використовують багато різноманітних методів та методик.

До головних методів оцінки конкурентоспроможності підприємства відносять такі методи, їх основою є життєвий цикл товару, оцінка конкурентоспроможності одиниці продукції, частка ринку, метод бенчмарінгу, теорія ефективної конкуренції, споживча вартість, конкурентна перевага.

Жоден із методів оцінки конкурентоспроможності підприємства не вважається ідеальним, кожен метод має свої недоліки. Як, висновок, для проведення оцінки конкурентоспроможності підприємства необхідним є застосування комплексної оцінки конкурентоспроможності підприємства, враховуючи при цьому особливості господарювання і спеціалізації підприємства [4, 23].

Оцінювання конкурентоспроможності продукції відповідають наступні методи: диференціальний метод, комплексний метод та змішаний.

На використанні одиничних показників конкурентоспроможності продукції базується диференціальний метод. За даним методом важко однозначно судити про конкурентоспроможність продукції.

На використанні групових і інтегральних показників базується комплексний метод.

На спільному використанні одиничних і комплексних показників базується змішаний метод.

Конкурентоспроможність в умовах ринку розглядають як головну умову одержання доходу та успішну діяльність підприємства у цілому. Конкурентоспроможністю треба вміти управляти. Правильно використовувати найважливіші елементи конкурентоспроможності якості продукції та витрати на неї.

РОЗДІЛ 2. Сучасний стан та оцінка конкурентоспроможності аграрного підприємства

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Розміщення сільськогосподарського виробництва органічно поєднане з його спеціалізацією. Розміщення підприємства показує кількісний бік суспільного поділу праці. Також, розміщення сільськогосподарського підприємства вказує, які види продукції, у якому розмірі та на яких площах їх вирощують. Спеціалізація підприємства показує якісний бік суспільного поділу праці та дає можливість планування виробництва конкретних видів продукції на певній території господарства. Що є ефективною формою в організації аграрного підприємства, вона надає можливості для виробництва певного виду продукції на окремій території ті підприємстві і дозволяє отримати завдячуючи цьому високі результати в господарській діяльності [29].

На спеціалізацію господарства та його розташування мають вплив декілька факторів:

- природно-кліматичні фактори;
- економічні фактори;
- біологічні фактори;
- соціальні фактори.

Головним, звісно, є природно-кліматичний фактор. Найбільший вплив на розташування господарства має температурний режим, тип ґрунту, кількість опадів. Тож, як результат, в певних природних зонах формується чітка спеціалізація з виробництва конкретних видів тієї чи іншої продукції, тобто територіальна спеціалізація. Та все ж таки, при виборі виробничого напрямку підприємства необхідно врахувати цілий ряд впливів і інших, не менш, важливих факторів.

Фактор економічної переваги займає досить значне місце в умовах ринкової економіки. Так як, зосереджуються зусилля на виробництві тих видів

продукції, що забезпечують максимальну економічну вигоду чи мінімальні економічні втрати.

Спеціалізація сільського господарства є, доволі, складним процесом. Цей процес розвивається у різних формах в залежності від об'єкту спеціалізації.

Спеціалізація має три форми:

- територіальна;
- спеціалізація аграрних підприємств;
- внутрішньогосподарська спеціалізація.

Територіальна спеціалізація сільського господарства – виробництво продукції на певній території. Територіальна спеціалізація має чотири види:

- зональна;
- мікрозональна;
- обласна;
- районна.

Переважаюче виробництво в аграрних підприємствах відповідного виду продукції, для котрого є тут кращі природно-економічні умови є спеціалізацією аграрних підприємств.

Подальший розвиток спеціалізації господарства відокремлення виробництва окремих видів продукції чи їх технологічних стадій на окремих внутрішньогосподарських підрозділах є внутрішньогосподарською спеціалізацією. Внутрішньогосподарська спеціалізація враховує існуючі в межах багатьох підприємств відмінності умов господарювання та підвищує концентрацію виробництва. При цих умовах, відбувається підвищення ефективності виробництва [37].

Товариство з обмеженою відповідальністю «АЙРОН АГРО» зареєстроване за адресою: Україна, 41676, Сумська обл., Конотопський р-н, село Михайло-Ганнівка, ВУЛИЦЯ РОМЕНСЬКА, будинок 27.

Директор ТОВ «АЙРОН АГРО» Василенко Василь Михайлович.

Мета діяльності підприємства – це отримання максимального прибутку шляхом збільшення обсягів надання послуг, розширення діяльності та покращення якості даних послуг.

Всі площі господарства засіяні елітним насінням. Під реалізацію йде продовольче, товарне зерно, також посівний матеріал зернових культур.

ТОВ «АЙРОН АГРО» займає значну частку серед сільськогосподарських підприємств Конотопського району в виробничих та фінансових показниках.

У 2021 році площа зернових підприємства становила 6328 га.

Підприємство без затримок виплачувалася заробітна платня, виплачувалася орендна плата, погашалася кредиторська заборгованість.

ТОВ «АЙРОН АГРО» має наступну організаційну структуру.

- Засновники ТОВ.
- Дирекція
- Агрослужба.
- Інженерна служба.
- Служба обліку.
- Планово-економічна служба.
- Дільниця № 1.
- Дільниця № 2.
- Тракторно-рільнича бригада №1.
- Тракторно-рільнича бригада №2.

В діяльності підприємства важливим питанням є питання розгляду структури товарної продукції господарства, виявлення напрямку його спеціалізації і визначення основного роду діяльності організації.

Так, далі, розглянемо результати від реалізації товарної продукції.

Таблиця 2.1. – Динаміка складу і структури продукції підприємства

Види продукції	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	всього, т.	% до валового збору	всього, т.	% до валового збору	всього, т.	% до валового збору
1	2	3	4	5	6	7
Всього: зернові	9661	101	22236	74	12286	53
у т. ч. озима пшениця	4394	117	5798	76	7357	66
жито	-	-	-	-	387	61
пшениця яра	1238	75	962	50	142	9
ячмінь	1964	85	1153	71	1616	78
горох	302	85	126	44	205	26
гречка	-	-	-	-	23	39
кукурудза	1735	118	3193	90	2387	38
Соняшник	-	-	145	94	506	95
Соя	185	76	-	-	-	-
Ріпак	885	100	1150	100	967	100
Всього: рослинництво	19507	787	23766	602	26046	596

Тож, на даному підприємстві галузь рослинництва є найрозвинутішою, тобто, займає значну питому вагу у структурі товарної продукції господарства.

Кваліфікований персонал – це один з головних ресурсів господарства.

Проаналізуємо забезпеченість підприємства персоналом.

Таблиця 2.2. – Забезпеченість персоналом підприємства

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення, + /- , 2021 р / 2019 р.
1	2	3	4	5
Середньорічна чисельність робітників, осіб	302	317	319	+ 17
Фонд оплати праці – всього, тис. грн.	2688	3130	4046	+ 1358
Середньорічна оплата плаці, грн.	8900	9874	12682	+ 3782

За даними таблиці простежується збільшення чисельності робітників підприємства. При цьому збільшується виробнича потужність господарства. І це є добре, це свідчить про розвиток підприємства. На підприємстві підвищуються обсяги роботи за рахунок підвищення врожайності, відбувається закупівля новітньої техніки, запроваджуються нові технології.

Проаналізувавши таблицю, бачимо, постійно зростаючий фонд оплати праці. Кожного року на підприємстві відбувається зростання зарплатні.

2.2. Аналіз ресурсного потенціалу підприємства та оцінка рівня його ефективності

Засоби праці, що мають вартість і функціонують в виробництві протягом тривалого часу в своїй незмінній споживчій формі є основними фондами.

Вартість основних фондів переноситься конкретною працею на вартість послуг чи продукції, які виробляються по мірі спрацювання.

Таблиця 2.3.- Динаміка складу та структура основних засобів підприємства

Показники	Роки						2021 р. у % до 2019 р.
	2019 рік		2020 рік		2021 рік		
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Земельні ділянки	4	0,2	-	-	-	-	-
Будинки, споруди і передавальні пристрої	729	42	156	26	1120	46	111
Машини та обладнання	464	27	374	63	992	41	154
Транспортні засоби	-	-	8	2	64	3	-
Інструменти, прилади, інвентар	20	1	14	3	233	10	873
Малоцінні необоротні матеріали	14	1	44	7	14	1	1
Разом:	1755	100	597	100	2423	100	1139

З даної таблиці, ми можемо бачити, що в 2021 році основні засоби становлять найбільшу суму, це 2423 тис. грн..

Найбільша питома вага основних засобів у 2021 році порівняно із 2019 роком відноситься до будинків, споруд, передавальних пристроїв – це 46 %.

Без раціонального розміщення і використання основних фондів ефективна діяльність підприємства є неможливою.

Таблиця 2.4. – Динаміка забезпеченості та використання основних фондів підприємства

Показники	Роки			2021 р. у % до 2019 р.
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	
1	2	3	4	5
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	11493	17343	18591	162
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	8791	9846	11108	126
Середньорічна чисельність робітників, чол., всього	302	317	319	106
Фондовіддача, тис. грн.	0,1	0,4	0,3	413
Фондоозброєність, тис. грн.	29	31	35	120
Фондомісткість, тис. грн.	12	3	3	25
Рентабельність	5	17	31	591

Провівши аналіз даної таблиці, бачимо, що фондвіддача основних засобів зростає, станом на 2021 рік у порівнянні із 2019 роком вона зросла на 0,3 тис. грн., це обумовлює зниження показника фондомісткості послуг, він упав на 9 тис. грн.. Показник фондоозброєності теж зріс у 2021 році у порівнянні з 2019 роком на 20%. Всі ці дані свідчать про розвиток підприємства. Вплив та ефективність використання виробничих фондів на кінцеві результати виробництва залежать від характеру руху даних фондів як авансована вартість в умовах конкретного господарства, та від їхнього фізичного стану. Характер руху, кількісний, основних виробничих фондів знаходять при допомозі багатьох показників. Далі, ми вивчимо, декілька основних з них.

Таблиця 2.5. – Показники руху і якісного складу основних виробничих фондів

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	2	3	4
Коефіцієнт оновлення	0,16	0,54	0,22
Коефіцієнт вибуття	0,002	0,001	0,001

Тож, з таблиці 2.5 бачимо, наступне, рух основних засобів характеризується коефіцієнтом вибуття і оновлення. Практично стабільним є коефіцієнт вибуття. Коефіцієнт вибуття показує інтенсивність вибуття основного капіталу. Коефіцієнт оновлення має певні коливання.

Засоби виробництва, які беруть участь тільки у одному виробничому циклі, під час якого переносять свою вартість на вартість готової продукції цілком є оборотним капіталом чи обіговими коштами.

Оборотний капітал має в собі дві частини, перша – оборотні фонди, друга – фонди обігу.

Обігові кошти забезпечують безперервність виробництва та реалізації продукції підприємства.

Оборотні фонди в своїй речовій формі утворюють предмети праці. Оборотні фонди змінюють свою натуральну та фізико-хімічні властивості [34].

Назвемо склад оборотних фондів:

- предмети праці;
- засоби праці із терміном служби не більше ніж 1 рік – це будуть швидко зношуванні і малоцінні предмети;
- витрати майбутніх періодів;
- незавершене виробництво.

Оборотні фонди крутяться в сфері виробництва та в процесі виготовлення продукції цілком споживаються, отже повністю переносять свою вартість на створений продукт.

Фонди обігу – це:

- готова продукція, яка зберігається на складах підприємства;
- товари, які відвантажені споживачу, але вони не оплачені споживачем;
- кошти на рахунках та готівка.

Фонди обігу мають зв'язок із обслуговуванням процесу обігу товарів. Фонди обігу є носіями вартості, вони не беруть участі в створенні вартості. Вже після закінчення виробничого циклу виготовлення продукції та її реалізації вартість оборотних фондів відшкодовується в виручці від реалізації продукції. Що дає можливість для систематичного відтворення процесу виробництва, який виконується шляхом безперервного кругообігу засобів виробництва [32].

Таблиця 2.6. – Динаміка складу і структура обігових коштів підприємства

Показники	Роки						2021 р. у % до 2019 р.
	2019 рік		2020 рік		2021 рік		
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Виробничі запаси	208	3	430	5	477	3	98
Незавершене виробництво	3195	50	2236	24	3543	24	47
Товари	6	0,1	37	0,4	29	0,2	198
Грошові кошти	28	0,4	11	0,1	36	0,2	54
Поточні біологічні активи	-	-	2654	29	3224	21	-
Готова продукція	1572	25	2492	27	6206	41	167
Дебіторська заборгованість за товари, послуги	116	2	235	3	206	1	75
Дебіторська заборгованість за розрахунками: -з бюджетом	710	11	425	5	819	5	49
-за виданими авансами	51	1	217	2	149	1	125

1	2	3	4	5	6	7	8
Інша поточна дебіторська заборгованість	195	3	114	1	87	1	19
Разом:	6390	100	9202	100	1509	100	100

З таблиці 2.6., бачимо, що найбільша питома вага обігових коштів мають товари, найнижчу питому вагу має інша поточна дебіторська заборгованість. Видно збільшення готової продукції у 2021 році порівняно із 2019 роком. Та відбулося зменшення незавершеного виробництва.

Як основні фонди так і оборотні засоби забезпечують нормальну діяльність господарства. Від розмірів виробництва аграрної продукції та строків її реалізації залежить обсяг оборотних засобів.

З даних, що проаналізовані, видно, що оборотний капітал господарства зріс протягом останніх років. Що є свідченням про розвиток досліджуваного підприємства.

Готова продукція, товари, дебіторська заборгованість за розрахунками та грошових коштів складаються фонди обігу підприємства. Готова продукція займає найбільшу питому вагу. Грошові кошти займають найменшу питому вагу.

Економічні показники застосовують для оцінки ефективності використання оборотного капіталу. Одним з важливих економічних показників є коефіцієнт обороту оборотного капіталу. Коефіцієнт обороту оборотного капіталу характеризує віддачу оборотних засобів, а не швидкість їхнього обороту. Зменшення чи збільшення показників амортизації та прибутку не повинно позначатися на показнику швидкості обороту оборотного капіталу [7, 12].

Головними показниками ефективності використання обігових коштів є швидкість їх обороту та тривалості 1 обороту у днях.

Таблиця 2.7. – Показники ефективності використання обігових коштів підприємства

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	2	3	4
Коефіцієнт оборотності	1,8	1,9	1,2
Коефіцієнт завантаженості	0,6	0,5	1
Тривалість 1-го обороту	201	192	293

Із таблиці, бачимо, що коефіцієнт оборотності у 2021 році знизився, це значить, що у 2021 році обігові кошти обернулися на рази менше, а ніж у 2019 році. Збільшився коефіцієнт завантаженості. Також, збільшилася тривалість 1-го обороту обігових коштів в 2021 році.

Кваліфіковані спеціалісти є найбільш важливим складовим елементом продуктивних сил. І це, певною мірою, має свій вплив на стан економічного розвитку господарства та конкурентоспроможність їх продукції.

Ефективно працюють всі підприємства коли мають необхідний кваліфікований та високо професійний склад кадрів.

Характеризується трудовий потенціал абсолютним показником – це середньообліковою кількістю робітників та питомим показником – це праце забезпеченість виробництва. Праце забезпеченість виробництва розраховується як частка від ділення середньооблікової кількості робітників на площу сільськогосподарських земель, окремо взятого підприємства.

Основою зростання виробництва продукції є раціональне використання трудових ресурсів. Трудові ресурси – це основна складова частини продуктивних сил господарства та їхня праця є вирішальним фактором сільськогосподарського виробництва.

Велике значення для збільшення об'єму виробництва продукції є достатня забезпеченість підприємства необхідними трудовими ресурсами. Від зростання ефективності їх використання залежить кількість, якість та своєчасність виконаних робіт, а це призводить до зростання економічних показників.

Для проведення аналізу трудового потенціалу, спираються на такі показники: чисельність робітників, які мають вищу освіту, середню спеціальну та загальну освіту, визначається їхня питома вага серед загальної кількості. Даний показник визначається для зайнятих фізичною та розумовою працею, за групами, для чоловічої і жіночої статі.

Тож, взявши всі ці фактори до уваги, в наступній таблиці розглянемо динаміку продуктивності праці на підприємстві, як основного показника оцінки ефективності використання трудових ресурсів.

Таблиця 2.8. – Динаміка середньорічної чисельності працівників і ефективність використання робочої сили підприємства

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2021 р. в % до 2019 р.
1	2	3	4	
Середньооблікова чисельність робітників, чол.	302	317	319	106
Фонд оплати праці, тис. грн.	2688	3130	4546	151
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	9843	14887	16113	164
Середньорічна оплата 1 роб., тис. грн.	9	10	13	143

1	2	3	4	5
Продуктивність праці, тис. грн / люд.	2	11	12	483

За період, який ми досліджували середньооблікова чисельність працівників зросла.

За цей час, зросла і виручка від реалізації продукції на 64 %.

Також, і продуктивність праці зросла. При цьому, підвищилася і середня заробітна плата.

ТОВ «АЙРОН АГРО» застосовує сучасні технології у своїй діяльності, то і врожайність, відповідно, підвищується, що показують зміни в виручці. Тож, підприємству потрібно більш уважно та відповідально використовувати новітні технології і нові методи вирощування продукції.

РОЗДІЛ 3. Розробка заходів підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства

3.1. Аналіз собівартості виробництва підприємства

За органічної єдності чотирьох факторів, серед яких головне місце посідають засоби виробництва та предмети праці, проводиться сільськогосподарське виробництво. Ці фактори беруть пряму участь в створенні вартості продукції та визначають ступінь розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, так як, дані фактори є складовим елементом продуктивних сил. Тож, від рівня забезпеченості виробництва предметами та знаряддями праці, від їх структури і ефективності використання залежить результат діяльності суб'єкта господарювання у сільськогосподарських підприємствах [9, 39].

Сільськогосподарські підприємства повинні знати, за якою ціною виробляється валовий продукт, яка кількість авансованих засобів, основних фондів, бере участь в їх створенні. Для цього, повинні розраховуватися наступні економічні показники:

- фондвіддача;
- фондоозброєність;
- фондомісткість;
- фондозабезпеченість.

Фондозабезпеченість – визначають відношенням вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до площі сільськогосподарських угідь.

Фондоозброєність розраховується відношенням до середньорічної кількості робітників, які зайняті у сільськогосподарському виробництві.

Певний вплив на ефективність сільськогосподарського виробництва має стан, рух, структура основних виробничих фондів підприємства [16]. Під

ефективністю розуміють процентне співвідношення певних складових елементів основних фондів в їх загальній вартості.

Від характеру руху основних виробничих фондів, як авансової вартості, в умовах конкретного підприємства та від їх фізичного стану залежить ефективність використання цих фондів також, показує їх вплив на кінцевий результат виробництва.

Певний ряд показників визначає кількісний характер руху основних виробничих фондів підприємства. Головним є коефіцієнт обороту. Коефіцієнт обороту – це відношення річної суми амортизації основних виробничих фондів до їх середньорічної вартості чи період обороту як зворотне співвідношення цих величин.

Рівнем прибутку від реалізації продукції визначають ефективність діяльності підприємства. При цьому, певне важливе значення має величина витрат на виробництво продукції і рівень цін при продажу.

Собівартість товару – це грошовий вираз витрат на виробництво і реалізацію продукції. Тож, собівартість є комплексним показником, що включає для себе витрати на спожиті засоби виробництва та витрати на зарплату працівникам підприємства, також частину чистого прибутку суспільства, що призначена для соціального страхування, для утримання пенсіонерів, безробітних та на медичне страхування [13, 14].

Тож, собівартість продукції – це важливий показник, що характеризує ефективність роботи підприємства.

При визначенні собівартості продукції має значення склад витрат, що входять до неї.

Таблиця 3.1. Групування витрат, які формують собівартість ТОВ «АЙРОН АГРО» за елементами

Елементи витрат	2019 рік		2020 рік		2021 рік		Відхилення +, -	2021 рік в % до 2019 року
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Матеріальні затрати	495	74	405	68	689	68	+194	93
Витрати на оплату праці	92	14	120	20	204	20	+111	146
Відрахування на соціальні заходи	35	5	45	8	77	8	+42	146
Амортизація	13	2	11	2	18	2	+5	95
Інші операційні витрати	35	5	13	2	22	2	-14	40
Разом	670	100	594	100	1010	100	+338	151

Аналіз даних таблиці 3.1. дозволяє побачити, що збільшилися витрати на оплату праці та соціальні заходи та зменшилися матеріальні затрати, особливо операційні витрати. Дані зміни в об'ємі затрат відбиваються на структурі підприємства. Питома вага на оплату праці підвищилася із 14% до 20%, питома вага на соціальні заходи із 5% до 8%, при цьому питома вага матеріальних затрат та інших операційних витрат знизилася із 74% до 68% та із 5% до 2% у відповідності.

2% витрати на амортизацію, за цей період, залишаються практично незмінними.

Тож, можемо зробити висновок, сума витрат по елементах, за певний період, підвищилася із 671 грн. до 1010 грн..

Рентабельність – це показник, який виражає кінцевий результат діяльності підприємства. Рентабельність – є показником, що характеризує відношення чистого прибутку до виробничої собівартості [20].

Далі, визначимо рівень рентабельності підприємства ТОВ «АЙРОН АГРО».

Таблиця 3.2. – Рівень рентабельності підприємства

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2021 рік в % до 2019 року
1	2	3	4	5
Прибуток від реалізації, тис. грн.	11493	17343	18591	162
ПДВ, тис. грн.	1649	2456	2478	150
Чиста виручка, тис. грн.	9842	14887	16113	164
Собівартість, тис. грн.	9127	11285	12457	137
Чистий дохід, тис. грн.	474	1877	3821	806
Рівень рентабельності, %	5	17	31	591

З таблиці 3.2. бачимо, що рівень рентабельності в 2021 році підвищився на 26% у порівнянні з 2019 роком, оскільки знизилася собівартість реалізованих послуг та знизилася операційні витрати.

Від кінечного результату виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств залежить ступінь задоволення потреб населення у продуктах харчування.

Від економічного змісту та цільового призначення даних результаті є наступні їх види:

- валова продукція;
- кінцева продукція;
- чиста продукція;
- прибуток.

Первісний результат взаємодії факторів виробництва, матеріальна та вартісна основа інших кінцевих результатів, яка у натуральній формі показана всіма виробленими на протязі року первинними продуктами сільського господарства, та в вартісній – оцінена за порівняними цінами відповідного року – є валовою продукцією сільського господарства [28].

Спираючись на власні потреби, на свою стратегію та взяті на себе укладені угоди, досліджуване нами підприємство, як і кожне аграрне підприємство, розподіляє вироблену продукцію. Певну пропорцію виробленої продукції підприємство направляє на виробничі потреби для наступного циклу розширеного відтворення, на оплату праці та на продаж. Продана продукція, яку підприємство продає переробним та заготівельним організаціям, на експорт, на біржі, на місцевих базарах, своїм робітникам є товарною продукцією.

Частина валової продукції, що реалізована за межі підприємства різним споживачам і є товарною продукцією. Товарна продукція визначається у вартісній та натуральній формі.

На досліджуваному нами підприємстві вартість товарної продукції визначають за поточними цінами реалізації. Рівень поточних цін реалізації має залежність від строків та каналів реалізації продукції, від якості продукції та від кон'юктури ринку [8, 24].

Грошовим доходом чи грошовою виручкою підприємства називають грошові надходження від продажів товарної продукції. Грошовий дохід є вагомим показником господарської діяльності кожного підприємства. На основі грошового доходу визначається прибуток по кожній галузі та підприємствах у цілому. Так, чим вищий грошовий дохід від реалізованої продукції тим підприємство матиме більший прибуток [27].

3.2. Аналіз формування стратегії як напрям підвищення конкурентоспроможності підприємства

Зростання конкурентоспроможності підприємства потребує стратегічного підходу. Підприємство повинне розробити алгоритм з розробки стратегії дій. Коли вже встановлена стратегічна мета розвитку підприємства. Далі обирають загальну ділову стратегію у відповідності до місії підприємства – це стратегія інтенсивного росту.

При цьому, також проводять, конкретизацію головної мети, вона проводиться шляхом визначення цільових настанов:

- зростання ефективності діяльності підприємства, забезпечення його прибутковості;
- зростання ступеня задоволеності споживача за рахунок високого рівня обслуговування;
- підвищення іміджу підприємства для споживача, партнера, постачальника, конкурента.

Виконання даних настанов повинне забезпечити підприємству сильні конкурентні позиції.

В діяльності сільськогосподарського підприємства слід використовувати асортиментну стратегію і стратегію просування. Дані стратегії показують конкретні шляхи досягнення цілей підприємством. Асортиментна стратегія підприємства дасть можливість досліджувати та аналізувати розвиток та значення пропозиції у товарному портфелі сільськогосподарського

підприємства і вже на основі цього приймати обґрунтовані рішення по управлінню асортиментом продукції.

Визначати цільовий ринок для просування, також визначати основні цілі комунікації дозволить стратегія просування.

Для того щоб підприємство досягло поставлених цілей та завдань, потрібно розробити і впровадити конкретні заходи, що направлені на підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Найважливішою складовою товарної політики підприємства є формування ціни на конкретний товар чи послугу. На підприємстві обов'язок з розробки цінової політики лежить на вищих посадових особах, так як, рівень цін на товари визначає його основні фінансово-економічні результати діяльності [26].

Підприємство має встановити ціну на товар, яка має забезпечити максимум при надходженні поточного доходу та готівки, та повністю має відшкодувати витрати.

Максимальну ціну визначає попит. Витратами на його виробництво визначається мінімальна ціна товару. Ціна на товар повинна в повній мірі покривати усі витрати на виробництво цього товару та його збут. При цьому виділяють достовірну норму доходу за роботу та певний ризик. Конкуренти та їхня ринкова реакція, певним чином теж мають вплив на встановлення цін. Інформація про ціни та товари конкурента кожне підприємство використовує при розробці своєї політики ціноутворення [31].

На підприємстві ТОВ «АЙРОН АГРО» головний метод ціноутворення – це модель «середні витрати + прибуток». Підприємство, відповідно. До даної моделі виконує нарахування визначених націнок повної собівартості товару.

Модель «середні витрати + прибуток» визначається формулою:

$$Ц = C + ПДВ + П_n + T_n + M, \quad (3.1)$$

Де Ц – ціна одиниці продукції;

С – повна вартість одиниці продукції;

ПДВ – податок на додану вартість;

P_n - вартість послуг посередників⁴

T_n – інші торговельні надбавки до ціни;

M – мито.

Зменшення цін, може бути тоді коли, є не до завантаження виробничих потужностей. Також, спостерігається зменшення частки ринку при жорсткій ціновій конкуренції. Та спроб досягнення домінуючого становища на ринку.

Головним регулятором розвитку ринкової економіки є ціна. Ціна є направляючим для виробника та споживача. Так, виробник при зростанні ціни збільшує виробництво товару, так виробник задовольняє попит на товар, що зріс. При певній кількості споживачів, які можуть собі дозволити купити даний товар за збільшеною ціною, стабілізується, то настає рівновага на ринку між пропозицією та попитом. Тут ціна виконує стимулюючу та синхронізуючу функцію. Та, змінюючись ціна виконує також сигнальну функцію, так як, зорієнтовує виробника до ефективного перерозподілу ресурсу між видами виробництв і цим самим досягається більша економічна вигода. Тож, підприємства виробляють такі товари, що приносять їм максимальну економічну вигоду. Ринкова ціна – це якісний показник ефективності, що має вплив на прийняття управлінських рішень при виборі структури виробництва та встановленні обсягів виробництва [21].

Збільшення витрат – це основна причина зростання цін. Надмірний попит є іншою причиною.

Економічну ефективність характеризує таке поняття як рентабельність. При цьому підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції повністю перекидає витрати на її виробництво та отримує дохід як основне джерело розширеного відтворення.

На аграрних підприємствах їх рентабельність має залежність від досягнутого рівня ефективності окремих видів виробництв. Показники рентабельності визначають для того щоб знати більш ефективні чи менш ефективні підприємства та на основі цього провести заходи щодо підвищення прибутковості виробництва та визначити показник рентабельності галузі [6].

Рівень рентабельності аналізується при його наступних закономірностях та під впливом певних факторів. Перерахуємо дані закономірності:

- по-перше, за умови, коли собівартість одного центнеру продукції менша від ціни її реалізації, то при будь-якій величині собівартість кожного відсотку росту ціни проведе до зростання рівня рентабельності більш ніж на один відсоток;
- по-друге, при одному й тому ж рівні собівартості продукції кожен відсоток росту цін, тягне за собою, зростання рівня рентабельності на одну й ту ж величину;
- по-третє, при зростанні рівня рентабельності, що досягнутий завдячуючи зменшенню рівня собівартості продукції, кожен відсоток росту ціни забезпечує все вищий приріст рівня рентабельності у порівнянні із таким приростом за нижчого рівня рентабельності;
- по-четверте, при одній і тій же ціні кожен відсоток зменшення собівартості продукції приводить до прогресуючого підвищення рівня рентабельності.

На 2021 рік загальний рівень рентабельності галузі рослинництва дорівнює тридцять один відсоток.

Головним завданням сільського господарства є зниження витрат на виробництво, що приведе до підвищення фінансових результатів підприємства.

Відновлення виробництва кожного наступного циклу у зростаючому масштабі щодо кількості і якості виробленої продукції є розширеним відтворенням. За умови розширеного відтворення завжди підвищується кількість виготовленого суспільного продукту та часто досягається покращення якості його складових. Якісні та кількісні зміни факторів виробництва можна досягти за рахунок раціоналізації їхнього використання та розвитку НТП. Даний вид відтворення є досить типовим для розвинутого ринкового суспільства [12].

В економічному зростанні втілюється розширене відтворення суспільного продукту.

В конкретній динаміці кількісного збільшення і якісного вдосконалення суспільного продукту та факторі його виробництва виявляється економічне зростання. Є основні два типи економічного зростання – це екстенсивний та інтенсивний. Дані типи економічного зростання використовують в залежності від того, як буде досягнуте розширене відтворення.

Економічне зростання показує як використовуються продуктивні сили суспільства. Більш широким є поняття економічного розвитку. Вдосконалення виробничих відносин як вимагає того розширене відтворення й утворюються умови для економічного зростання.

Відтворення у аграрному секторі економіки обумовлене природними процесами, роботи технологічного циклу із вирощування сільськогосподарських культур та догляду за тваринами розподілені на протязі повного року з певними інтервалами, що визначаються природними умовами, так природні фактори коригують календарні плани проведення сільськогосподарських робіт. Тож, сучасне аграрне підприємство повинне враховувати різноманітні фактори для забезпечення своєчасного проведення сільськогосподарських робіт та пристосовувати ритм виробництва до ритму природніх умов, бо це може позначитися на результативності функціонування підприємства.

В аграрному секторі економіки особливістю є те, що частина продукту виробництва може використовуватися для розширення виробництва як його умови та не набувати товарної форми. Тобто, частина продукту увійти у наступному періоді як засіб виробництва і при цьому також не набуваючи товарної форми. Можливість більш високих темпів відтворення у сільськогосподарському виробництві впливає із особливостей матеріальної природи [14].

В аграрному секторі економіки особливості відтворення визначаються тим, що науково-технічний прогрес не має обмежень в рамках машинної техніки. В аграрному секторі рослини й тварини є предметами та знаряддями праці, земля – це основний засіб виробництва. Тож, найголовніший напрямок

розвитку сільського господарства – це виведення високопродуктивних тварин та високоврожайних культур. Також, запровадження у сільськогосподарське виробництво заходів, які б забезпечили підвищення родючості ґрунтів.

Зростання технічної забезпеченості аграрного виробництва у поєднанні із використанням високопродуктивної продукції – це фундамент запровадження прогресивної технології виробництва.

Якість сільськогосподарських робіт та продукції визначається рівнем техніки. Досконалість техніки впливає на врожайність та продуктивність сільськогосподарського виробництва. Що забезпечує максимальний ефект прогресивної технології виробництва та є основою темпів відтворення.

Представимо динаміку фінансових результатів діяльності підприємства ТОВ «АЙРОН АГРО».

Таблиця 3.3. - Динаміку фінансових результатів діяльності підприємства ТОВ «АЙРОН АГРО»

Показники	2019 рік	2020 рік	2014 рік	2019 р. до 2021 р., %
1	2	3	4	5
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	11493	17343	18591	162
ПДВ, тис. грн.	1649	2456	2478	150
Чиста виручка, тис. грн.	9842	14887	16113	164
Собівартість, тис. грн.	9127	11285	12457	137
Валовий прибуток, тис. грн.	717	3602	3656	510

1	2	3	4	5
Фінансові результати від операційної діяльності, тис. грн.	728	3209	4394	604
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	714	2971	4171	584
Фінансові результати від звичайної діяльності, тис. грн.	714	2971	4171	584
Чистий прибуток, тис. грн.	474	1877	3821	806

Проаналізувавши таблицю 3.3. бачимо, що усі показники фінансових результатів за досліджуваний період мали тенденцію до зростання. Зросла виручка від реалізації продукції на 62%, також зріс валовий прибуток на 2940 тис. грн. та чистий прибуток на 3347 тис. грн.. Також, бачимо, що не є позитивним для підприємства те що збільшилася собівартість на 37%.

Звідси, можемо зробити висновок. Виробництво товарної продукції на підприємстві ТОВ «АЙРОН АГРО» за період з 2019 року по 2021 рік збільшилося на 105%. Частка, що припадає на 1 робітника підвищилася на 94%, це відбулося за рахунок збільшення чисельності робітників. Збільшилася

рентабельність. Середньорічна кількість робітників у 2021 році збільшилася на 6%. Зріс і валовий прибуток на 2940 тис. грн.. Чистий прибуток у 2021 році збільшився на 3350 тис. грн..

Високий рівень конкурентоспроможності підприємства не є можливим без вдосконалення його виробничої діяльності – підвищення обсягів реалізованої продукції, покращення її якості, зменшення витрат на виробництво, зростання виручки від реалізації, нарощування прибутків та підвищення рівня рентабельності.

Висновки

Основні завдання сільського господарства – це забезпечення інтенсивного розвитку та підвищення ефективності всіх його галузей з метою підвищення виробництва продукції та покращення її якості, тобто, більш повне задоволення потреби населення у продуктах харчування, а промисловості в сировині. Вирішення цих завдань залежить від рівня застосування досягнень НТП, розширення зв'язків сільського господарства із всіма галузями агропромислового комплексу.

ТОВ «АЙРОН АГРО» є багатогалузевим господарством. Виробництво досліджуваного нами підприємства сконцентровано на вирощуванні технічних та зернових культур у рослинництві.

Базовою стратегією розвитку господарства є зростання обсягів виробництва і продажу зернових культур, зростання валового і чистого прибутку та оновлення основних засобів.

Підприємство повинно встановити жорсткий контроль за своїми витратами. Відмовитися від неперспективного та збиткового виробництва. Вводити у виробництво нові високоврожайні сорти зернових культур та використовувати тільки якісні гербіциди. Також, оновити техніку.

Та, все ж, головний вид ризику для господарства, в цій галузі, є несприятливі погодні умови. Їх неможливо передбачити та попередити. Збитки ж від стихійних лих, доводиться відшкодовувати власним коштом.

Для ефективної конкурентної боротьби підприємству потрібно бути кращим задля того щоб його не витіснили з ринку. Це змушує підприємство використовувати ініціативний потенціал свого кадрового складу. Також, підприємство постійно шукати нові шляхи та заходи щодо боротьби із конкурентами на аграрному ринку. Даний процес пошуку нових шляхів, нових ідей, що можуть перерости у конкурентні переваги, повинен бути добре спланованим та неперервним.

Підприємство повинно виробити певну послідовність дій, що будуть направлені на удосконалення його стратегічного рівня.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про підприємства в Україні» // Відомості Верховної ради України. – 1991. - № 24. – С. 272.
2. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 236/96-ВР – С.12
3. Аналіз витрат підприємства-[Електронний ресурс]/Режим доступу http://studopedia.com.ua/1_129743_tema-analiz-vitrat-pidpriemstva.html
4. Белоусова, І. Проблеми обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції в промисловості / І. Белоусова І., М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит.– 2009.– №4. – С. 3-10.
5. Бондаренко С.М. Система показників конкурентоспроможності, соціально-економічної ефективності для споживача та рейтингу виробу на ринку / С.М. Бондаренко. – Проблеми науки. -2011. - №10.
6. Бугас Н.В., Вовк Т.І. Фактори впливу на конкурентоспроможність продукції сільського господарства. Вісник КНУТД 2015
7. Василенко В.О., ткаченко Т.І. Стратегічне управління підприємством: Навчальний посібник. – Вид.2-ге, випр. І друп. За ред. Василенка В.О. – К.: ЦНЛ, 2004
8. Вороненко В.И., Горобченко Д.В. Теоретические модели анализа эколого-экономического развития. Економічний простір: Збірник наукових праць. 2020. № 157. С. 65-68. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83711>

9. Вороненко В.І., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Визначення індикаторів та рівнів регуляторної ефективності податкових інструментів на національному та світовому рівнях. Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія / за ред. С. В. Леонова і М. М. Бричко. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 65-75.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90488>

10. Вороненко В.І., Кубатко О.В., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Динаміка цифрової трансформації соціально-економічних та екологічних систем. Агросвіт. 2022. № 15-16. С. 15-22.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89229>

11. Дикань В.Л. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства / В.Л. Дикань, Т.В. Пономарьова // вісник економіки транспорту і промисловості. Серія «Економіка». -2011. – Випуск 36.

12. Дьяченко Н.К., Гусак В.В. Особливості оптимізації виробничої програми аграрного підприємства. Агросвіт, №6. – 2019.

13. Дяченко, А. В., Карінцева, О. І., Тарасенко, С. В., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Кисильова, К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019- 2020 рр. в Україні // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 21-40. DOI:
<https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.02>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85737>

14. Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої.
Суми : Університетська книга, 2021. 316 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>

15. Економіка розвитку: європейський досвід упровадження досягнень
Industries 3.0, 4.0 та 5.0. : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М.
Завдов'євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91525>

16. Економічна сутність категорії витрат виробництва. [Електронний
ресурс]. – Режим доступу:
<http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/16374/1/Economic%20essence%20of%20production%20cost%20categories%20.pdf>

17. Економіка та бізнес-інновації: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г.
Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. – Суми : Університетська книга, 2023.
– 702 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91523>

18. Іващенко В. І. Економічний аналіз господарської діяльності: навч.
посібник для студентів економічних спеціальностей / В. І. Іващенко. – К.:
НІЧЛАВА, 2001. – 204 с

19. Захарчишин І.М. забезпечення конкурентоспроможності та розвиток
організаційної культури підприємства: сучасна парадигма і прикладний аспект /
Г.М. Захарчишин, Л.С. Лісовська, А.А. Требух: Монографія. – Львів:
Видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2009.

20. Кадирус І.Г., Донських А.С., Олійник БЮ.О. оцінювання
конкурентоспроможності аграрного підприємства. Агросвіт. 2019. № 21.

21. Карінцева О.І., Дегтярьова І. Б., Харченко М.О., Долгошеєва О. І., Кіріл'єва А. В. Залучення іноземних інвестицій як інструмент забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку країни. Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 3' 2020. С. 199-211. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-22 https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/22.pdf

22. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка та напрями підвищення: /Монографія / За заг. Ред. О.Г, Янкового/. – Одеса: Атлант. – 2013.

23. Кулешова Г.М. Конкуренція і конкурентоспроможність в аграрному виробництві // Економіка АПК. – 2008. - № 3.

24. Лукаш, О., Дерев'яно, Ю., Васильєва, Т., & Танащук, М. (2022). Формування конкурентного середовища у освітньому просторі: роль освітніх провайдерів. Механізм регулювання економіки, (3-4(97-98), 31-39. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.08>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90532>

25. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>

26. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>

27. Мельник, Л., Карінцева, О., Кубатко, О., Дерев'янку, Ю., Маценко, О. (2022). Реструктуризація соціально-економічних систем як складова формування цифрової економіки в Україні у період кризи. Механізм регулювання економіки, (1-2(95-96), 7-13.

28. Мельник Л. Г., Маценко О. М., Дериколенко О. М., Кириленко М. В., Стародуб І. А. Економіка підприємств, територій та макроекономічних систем в умовах цифрових трансформацій: від стабільності й лінійного мислення до антикрихкості та нелінійного, інноваційного мислення // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 67-78. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.06>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87532>

29. Погребняк Д.В. Методи діагностики конкурентоспроможності підприємства / Д.В. Погребняк // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 32.

30. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>

31. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 1: Трансформації економічних систем: досвід ЄС в реалізації Industries 3.0, 4.0, 5.0: навчальний посібник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2022. 608 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91526>

32. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 2: Кращі практики ЄС для системного розвитку : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М.

33. Череп А.В. Управління витратами суб'єктів господарювання. Ч.1: Монографія. - Х.: ВД "Інжек", 2016. – 368 с

34. Трухан О.Л. формування та стратегічний розвиток конкурентних переваг агропромислових підприємств // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. - №7.

35. Фатхутдінов Р.А. Управління конкурентоздатністю організацій: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Р.А. Фатхутдінов, Г.В. Островська за заг. Ред. Островської Г.В. – К.: Кондор, 2009.

36. Черевко Д.Г. Конкурентоспроможність підприємства як характеристика його економічного стану // Економіка АПК. – 2009. - №6.

37. Череп А.В. аналіз сучасного стану ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств // А.В. Череп, Р.В. Шамрін // Агросвіт. – 2013. - № 13.

38. Чумак Л.Ф. Фактори впливу та формування конкурентоспроможного потенціалу підприємства / Л.Ф. Чумак // Економіка і управління. - №1. – 2013.

39. Чухліб А.П., Кабушкін Ю.П. Сутність і природа витрат на виробництво// Фінанси України. – 2017. – №9. – С.30–34.